Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi
Journal of Academic Language and Literature
[Cilt/Volume: 10, Sayı/Issue: 2, Temmuz/July 2026]

Alî Şîr Nevâyî'nin Farsça Kasideleri-VIII

Persian Qasidas of Alî Şîr Nevâyî-VIII

Ahmet KARTAL

Prof. Dr. • Eskişehir Osmangazi Üniversitesi • İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi • Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
ahmetkartal38@gmail.com • https://orcid.org/0000-0001-8563-1589 • https://ror.org/01dzjez04

Saniye ERASLAN KALELİ

Dr. Araş. Gör.• Eskişehir Osmangazi Üniversitesi • İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi • Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
saniyeeraslan.se@gmail.com • https://orcid.org/0000-0002-0687-0707 • https://ror.org/01dzjez04

Atıf | Citation: Kartal, A.; Eraslan Kaleli S. (2026). Alî Şîr Nevâyî'nin Farsça Kasideleri-VIII. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, *10*(2), s. 574-596.
https://doi.org/10.34083/akaded.1955196
https://izlik.org/JA47ZC28EL

Makale Bilgisi

Makale Türü: Araştırma Makalesi
Geliş Tarihi: 20.05.2026
Kabul Tarihi: 16.07.2026
Yayın Tarihi: 30.07.2026
Değerlendirme: Çift kör hakemlik
Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Yazar Katkı Oranı Beyanı: Yazarların araştırmaya katkı payları %50'er oranla eşittir.
Fon Desteği: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.
Etik Kurul Belgesi: Bu makale için etik kurul belgesi gerekmemektedir.
Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulmuştur.
İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımı ile taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.
Telif Hakkı ve Lisans: Bu dergide yer alan makaleler Creative Commons CC-BY-NC lisansı altında yayımlanır.
Etik Bildirim: adeddergi@gmail.com

Article Information

Article Type: Research Article
Date Recieved: 20.05.2026
Date Accepted: 16.07.2026
Date Published: 30.07.2026
Review Reports: Double-blind peer review
Conflicts of Interest: The authors has declared no conflict of interest.
Author Contribution Statement: The authors contribution rate to the study is equal (50% each).
Funding Support: The authors has declared that no financial support was received for this study.
Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required for this article.
Ethics Statement: Scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study.
Plagiarism: This article has been scanned with iThenticate software. No plagiarism was detected.
Copyright&License: Articles in this journal are published under the Creative Commons CC-BY-NC license.
Complaints: adeddergi@gmail.com

Öz

Nevâyî'nin Farsça Dîvân'ı; gazel, müseddes, terkîb-bend, rübâ'î, kıt'a, tarih, lugaz, muammâ, müfred, Molla Câmî için yazılan mersiye ile "Sitte-i Zarûriyye" isimli kasidelerden oluşmaktadır. Ayrıca Nevâyî'nin Türkiye'de bulunan Farsça dîvânının yazma nüshalarında yer almayan ve "Fusûl-i Erba'a" başlığını taşıyan dört kasidesi daha mevcuttur. "Fusûl-i Erba'a"; dört mevsimden söz eden "Seretân", "Hazân", "Bahâr" ve "Dey" isimli dört kasideden oluşmaktadır.

Nevâyî'nin Farsça kasidelerinin Türkçe tercümelerini ihtiva eden, Kâbil ve Taşkent neşirleri mukayese edilerek hazırlanan bu çalışmanın ilk dört tefrikasında, "Fusûl-i Erba'a"da yer alan kasidelere sırasıyla yer verilmiştir. Beşinci tefrikada "Sitte-i Zarûriyye"de yer alan "dîbâce" ile "Sitte-i Zarûriyye"nin ilk kasidesi olan "Rûhu'l-kuds", altıncı tefrikada ikinci kaside olan "Aynu'l-hayât" ele alınarak Türkçeye tercüme edilmiştir. "Sitte-i Zarûriyye"nin üçüncü kasidesi "Tuhfetü'l-efkâr", bir başka araştırmacı tarafından Türkçeye tercüme edildiği için bu seride ayrıca ele alınmamıştır. Yedinci tefrika, "Sitte-i Zarûriyye"nin dördüncü kasidesi olan "Kûtu'l-kulûb"un tercümesini ihtiva etmektedir. Bu sekizinci tefrika ise "Sitte-i Zarûriyye"nin beşinci kasidesi olan "Minhâcü'n-necât"ın Türkçe tercümesinden oluşmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk Edebiyatı, Nevâyî, Farsça Dîvân, kaside, Sitte-i Zarûriyye, Minhâcü'n-necât.

Abstract

Nevâyî's Persian Dîvân; It consists of ghazal, müseddes, terkîb-bend, rübâ'î, kıt'a, history, lugaz, muammâ, müfred, elegy written for Molla Câmî and qasidas called "Sitte-i Zarûriyye". In addition, there are four more qasidas titled "Fusûl-i Erba'a", which are not included in the manuscripts of Nevâyî's Persian divan in Turkey. "Fusûl-i Erba'a"; It consists of four qasidas titled "Seretan", "Hazân", "Spring" and "Dey", which talk about the four seasons.

In the first four serials of this study, which contains the Turkish translations of Nevâyî's Persian qasidas and was prepared by comparing the Kabul and Tashkent editions the qasidas found in "Fusûl-i Erba'a" are presented in sequence. In the fifth serial, "dîbâce" in "Sitte-i Zarûriyye" and "Rûhu'l-kuds" the first qasidas of "Sitte-i Zarûriyye"; and in the sixth serial, the second qasidas, "Aynu'l-hayât", were translated into Turkish. The third qasida of "Sitte-i Zarûriyye", "Tuhfetü'l-efkâr", is not discussed separately in this series because it was translated into Turkish by another researcher. The seventh serial contains the translation of "Kûtu'l-kulûb", the fourth qasida of "Sitte-i Zarûriyye". This eighth serialization consists of the Turkish translation of "Minhâcü'n-necât", the fifth qasida of "Sitte-i Zarûriyye".

Keywords: *Classical Turkish Literatüre, Nevâyî, Persian Dîvân, qasida, Sitte-i Zarûriyye, Minhâcü'n-necât.*

Giriş

Nevâyî'nin Farsça Dîvân'ında, "Fusûl-i Erba'a" adı altında toplanan ve dört mevsimden söz eden "Seretân", "Hazân", "Bahâr" ve "Dey" başlıklı kasidelerin tercümeleri, bu çalışmanın ilk dört tefrikasında sırasıyla neşredilmiştir (bak. Kartal & Eraslan, 2022a; 2022b; 2023a; 2023b). Nevâyî'nin Farsça Dîvân'ında, bu kasidelerin dışında "Sitte-i Zarûriyye" adı altında toplanan altı kasidesi daha mevcuttur. Bu altı kasidenin baş kısmında manzum-mensur karışık olarak oluşturulmuş Farsça bir "dîbâce" de bulunmaktadır.[1] "Sitte-i Zarûriyye"nin "dibace"si ile tevhit içerikli ilk kasidesi "Rûhu'l-kuds" bu çalışmanın beşinci tefrikasında (Kartal & Eraslan, 2023c), naat içerikli ikinci kasidesi "Aynü'l-hayât" altıncı tefrikasında ele alınmıştır (Kartal & Eraslan, 2024a). Emîr Hüsrev-i Dihlevî'nin "Bahrü'l-ebrâr" ve Molla Câmî'nin "Lücccetü'l-esrâr" kasidelerine nazire olarak yazılan ve "Sitte-i Zarûriyye"nin üçüncü kasidesi "Tuhfetü'l-efkâr", Prof. Dr. Mehmet Atalay tarafından daha önce Türkçeye tercüme edildiği için bu seride söz konusu kasideye ayrıca yer verilmemiştir (bak. Atalay, 2022). Didaktik hüviyete sahip bir "akîde" kasidesi olan ve "Sitte-i Zarûriyye"de dördüncü kaside olarak bulunan "Kûtu'l-kulûb" ise bu serinin yedinci tefrikasında tercüme edilerek ele alınmıştır (Kartal & Eraslan, 2024b). Sekizinci tefrika olan bu çalışma, Minhâcü'n-necât'ın Türkçe tercümesini ihtiva etmektedir.

[1] Bu "dîbâce"de Nevâyî; önce Allah'a ve Hz. Muhammed'e, sonrasında ise dostu ve hamisi Sultan Hüseyn-i Baykara ile dostu ve mürşidi Molla Câmî'ye yaptığı çeşitli övgülerle söze başlar. Câmî'nin, kendisinden söz dizginlerinin yönünü nesirde "vâdî-i Türkî"den "savb-ı Fârsî"ye, nazımda ise "edâ-yı Türkâne"den "cânib-i lügat-i Fürs"e çevirmesini istediğini belirten Nevâyî; başlangıçta bu isteği yerine getirmeye fırsat bulamadığını ancak Sultan Hüseyn-i Baykara'nın da kendisine aynı şeyi emretmesi üzerine 902/1496-97 yılında bazı Farsça kasideler karaladığını ve böylece Farsça Dîvân'ının oluştuğunu belirtir.

1. Minhâcü'n-necât/ Tuhfetü'n-necât Kasidesi

Nevâyî'nin bu şiiri, hem "Sitte-i Zarûriyye"nin "dîbâce"sinde hem de kasidenin başlığında "Tuhfetü'n-necât" olarak isimlendirilmiştir. Ancak kasidenin 135. beytinde şair, halkın düştüğü sapkınlıktan çıkıp Allah'ın lütfuyla kurtuluşa ermelerine rehber olduğu için kasidesine "Minhâcü'n-necât" (Kurtuluş Yolu) adını verdiğini dile getirmektedir.

Nevâyî, bu kaside için "Sitte-i Zarûriyye"nin "dîbâce"sinde "*beşincisi Hz. Şehriyâr'i methetme şerefine bağışlandı. Nimetine şükretmek ebedî saadeti gerekli kıldı ve devletine dua kılmak ebedî kurtuluşa sebep oldu. Bunun için bu kaside "Tuhfetü'n-necât" adı ile zinetlendi.*" (Kartal & Eraslan, 2023c: 1934) demektedir. Ayrıca şiirin başlığında, kasidenin Hakânî ve Enverî'nin (şiirlerine) tetebbu olup Sultan Hüseyin Mîrzâ Baykara methinde olduğu ifade edilmektedir. Hâkânî, İmâm Nâsıruddîn İbrâhîm için "tahkîk", "mev'ıza" ve "hikmet" konulu 89 beyitlik mersiye yazmıştır. Nevâyî de kasidesinin 129. beyitinde dile getirdiği üzere, Hâkânî tarzında öğüt verici sözler söylemek ister ve Sultan Hüseyn-i Baykara'yı metheder.

Kaside, Hz. Âdem'in yaratılışını "hikmet" nazarıyla betimleyen beyitlerle başlar. Yüce yaratıcı, yaratılışın tılsımını tasarladığında o tılsıma "hikmet" hazinesi gömmüştür. Allah'ın ilminden "Allame'l-esmâ"yı ilim sahipleri içerisinde en iyi bilen Hz. Âdem'dir. Göklerde ve yerde, insanlar ve cinler üzerine Hz. Âdem'e halifelik makamı verilmiştir. Melekler onun huzurunda saygıyla eğilmiş ancak şeytan buna muhalif davranarak Allah'ın kahrına uğramıştır. Ancak Allah'ın "Yaklaşmayın!" emrine rağmen Hz. Âdem ve yoldaşı Havvâ, şeytanın sözüne uydukları için nice yıllarını hem tövbe ve secde etmekle hem de gözyaşı dökmekle geçirmişlerdir. Böylesine yüce mertebeli bir insanın bile şeytanın hilesine kapılıp bir kez işlediği günahtan ötürü başına neler neler gelmiştir! İnsanoğlu, kendini Hz. Âdem ile Hz. Havvâ'nın evladı saymasına rağmen her an günah işlemekte ancak hiçbir zaman pişmanlık duymamaktadır. Putperestler kendi yaptıkları puta saygıyla kulluk ederken iman sahipleri Tanrı'ya kulluğun yerini hiçbir şeyin alamayacağını idrak edememektedir. Böyle bir nefis, *Kur'ân*'ın azametini de kavrayamamaktadır; bağışlanma dileyen Hz. Süleyman'ın daralan gönlünü de kıtalara hükmeden sultanları da beğenmemektedir. Böyle bir nefis, namazı gösteriş için kılmaktadır. Nevâyî'ye göre putperestlik, böyle bir ibadetten daha hayırlıdır! Böyle bir nefis, zekat vereceği zaman cimrilik edip veriyormuş gibi görünmektedir. Nevâyî'ye göre, kişinin malı ne kadar çok olursa olsun, ihtiyaç sahibine zekatı verilmeyen mal yok olmaya layıktır! Böyle bir nefis, orucu yeme içmeden tasarruf için tutmaktadır; hacca gitse Hicaz'daki malların ucuz veya pahalı oluşuyla ilgilenmekte ve kazanç sağlama umuduyla yollara düşmektedir. Böyle bir nefis, tüm bu kusurlarına rağmen kendini Gazâlî ve Kettânî'den üstün görmekte, Harakânî gibi göstermeye çalışmaktadır. İnsan, tüm dünyaya hükmetse dahi bu geçici kudret karşısında kibre kapılmamalıdır. Şaire göre nefis, yiğit kimselerin köpeğidir. Ancak gerçek yiğitlik, hakiki mânâda Müslümanlıktır.

Nevâyî, yukarıda kısaca söz edilen "hikmet" içerikli düşüncelerini 1-100. beyitler arasında ifade eder. 101-111. beyitlerde ise şair sözü kendine getirir ancak bu bölüm, "fahriye" yerine yazılmış tevazu ve dua içerikli bir hüviyete sahiptir. Nefsine köle olmuş insanı tasvir ettiği tüm sıfatları kendisine atfeden Nevâyî, yaratıcıdan bağışlanma diler ve affına vesile olması için kendisinde samimi bulduğu üç hasleti dile getirir. Bunlardan birincisi, yüzlerce günah işlese bile bununla asla övünmemiş ve işlediği günahlardan pişmanlık duymuştur. İkincisi, Hz. Muhammed'in şeriati üzre bir hayat sürmeye çalışmıştır. Üçüncüsü, Molla Câmî'nin hizmetinde çok kusuru olsa da Sultan Hüseyn-i Baykara için samimiyetle ettiği dualar Nisan yağmurundan daha fazla olmuştur. Şair, böylece sözü Sultan Hüseyin Mîrzâ'ya getirir.

112. beyitten itibaren Sultan'ı çeşitli yönleriyle metheden Nevâyî, nihayetinde Sultan'ı övme işinin kendisinin haddi olmadığını dile getirir. Nitekim Hassân b. Sâbit'in naati de Hz. Muhammed'i tam anlamıyla övememiştir. Ancak Nevâyî, buna rağmen yine de Hâkânî tarzında öğüt verici sözler söylemek istediği için kasidesini yazdığını 129. beyitte belirtir. Şair, kendi söylemiyle, kasidesinin her bir beytine tamamı "hikmet"ten ibaret bir kitap yerleştirmiştir. Her bir beyiti, içine yüzlerce maden mücevheri gizlenmiş bir mücevher kutusu hâline dönüştürmüştür.

135. beyitte şair, kasidesine halkın düştüğü sapkınlıktan çıkıp Allah'ın lütfuyla kurtuluşa ermelerine rehber olduğu için "Minhâcü'n-necât" (Kurtuluş Yolu) adını verdiğini söyler. 136. beyitte "Fânî" mahlasıyla kendisine seslenerek artık susması gerektiğini ve susmanın hayırlı yol olduğunu ifade eder. Nitekim söz uzarsa insanı usandırır ve maksada ulaşmayı engeller. Kaside, 138. beyitte Sultan Hüseyn-i Baykara'ya uzun ömür duasıyla son bulur.

ستّهٔ ضروریّه

Sitte-i Zarûriyye

قصیدهٔ منهاج النجات تتبّع خاقانی و انوری

در حکمت و مدح سلطان حسین میرزای بایقرا[2]

Hakânî ve Enverî'nin (Şiirlerine) Tetebbuu[3] Olan Hikmet ve Sultan Hüseyin Mîrzâ Baykara Methi Hakkında Yazılan *Minhâcu'n-necât Kasidesi*

وزن: مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن

(هزج مثمن سالم)

Vezin: mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün
(Hezec-i Müsemmen-i Sâlim)

زهی از شمعِ رویت چشمِ مردم گشته نورانی
جهان را مردمِ چشم آمدی از عینِ انسانی

1. Yüzünün mum gibi parlak nurundan insanların gözleri aydınlandı, ne güzel! Sen, insanlığın gözbebeği/özü olduğun için bu dünyanın da gözbebeği oldun.

مَلک را از پیِ آوردنِ خاکِ تو حمّالی
فَلک را بهرِ طرحِ مُلک ترکیبِ تو میدانی[4]

2. Senin topraktaki ayak izini getirmek için melekler hamallık etti. Felek ise, senin yaratılışının düzenini kurmak için bir meydandır.
[Kabil baskısı esas alınırsa: Feleğin, senin (yaratılış) terkibinin mülkünü tasarlamak için (nasıl dönüp durduğunu/çabaladığını) bilirsin.

طلسمِ خلقتت را دستِ قدرت کرده معماری
در آنجا گنجِ حکمت از مَلک بنهاده پنهانی

[2] Bu tercüme yapılırken Sançârekî tarafından yapılan Kâbil baskısı esas alınmıştır (Nevâyî 1395:27-33). Gerektiğinde İran'da dijital ortamda yayımlanan baskısına (bak. https://ganjoor.net/fani/divan/ghaside/6ghaside/sh6) müracaat edilmiş, Taşkent baskısının hem metin hem de tercüme kısmından da istifade edilmiştir (Rafiddinov vd., 2003: 248-268). Tercüme yapılırken yayımlar arasındaki farklılıklar da göz önünde bulundurulmuştur.

[3] Farsça şiirde Timurlular döneminde Çağatay sahasında ortaya çıkan ve ilk defa Herât ekolü mensupları tarafından kullanılan "tetebbu" teriminin özünde, bir şairin üstünlük çabasına girmeden, beğendiği veya saygı duyduğu bir şairin şiiri gibi yazma gayreti vardır. Tetebbuda; beğenilip hayranlık duyulan bir şairin izinden giderek onun eda ve tarzına benzer söylem geliştirme düşüncesi dikkat çekmektedir. Tetebbu, her ne kadar bir nazire olmasa da diğer bedî kavramlar gibi nazire ile bağlantısı vardır (bak. Armutlu 2022).

[4] میدانی : Kâbil baskısında "می دانی" şeklinde yer almaktadır.

3. Kudret eli, yaratılışının sır dolu tılsımını inşa etti; oraya hikmet hazinesini meleklerden bile gizlice yerleştirdi.

ز عِلْمُ الله به تعلیمِ شریفِ **علّم الاسما**[5]

برآورده مِیان اهلِ دانش اسمِ پُردانی

4. Allah'ın ilminden "Alleme'l-esmâ"nın (isimleri öğretmesinin) yüce öğretisiyle, ilim ehli arasında derin bilgi sahibi biri olarak namın yükseldi.

گهی چل روزه طفلی گفته با پیرانِ چل ساله

از علمِ ربّانی[6] نُکات و درسِ اسرار الیقین

5. Bazen kırk günlük bir çocukken bile, kırk yaşındaki pirlerle rabbânî ilimden gelen yakîn sırlarına dair dersleri ve nükteleri müzakere ederdin.

طیورِ گلشنِ علوی که قُوت و طعمه‌شان ذکر است

به پیشت جمله بِنْهادند سر از بس خوش اَلحانی

6. Azık ve rızıkları zikir olan ulvî gül bahçesinin kuşları (melekler), senin nağmelerinin o eşsiz güzelliği ve hoşluğu karşısında hep birden baş eğdiler/secde ettiler.

جز آن یک مرغِ وحشی کو به پیشت سر فرو نآورد

که در گردن فتادش طوقِ لعن از قهرِ یزدانی

7. Bir tek o vahşi kuş (şeytan) müstesna, herkes senin huzurunda boyun eğdi; bundan dolayı onun boynuna İlahî kahırla bir tard edilme/ uzaklaştırılma halkası takıldı.

تو را در عالمِ مُلک و ملایک از رهِ رفعت

مسلَّم شد خلافت بر گروهِ انسی و جانی

8. Mülk ve melekut âleminde, insan ve cin topluluğu üzerindeki hilafet/halifelik makamı, yükselme yolu olması için sana teslim edilmiştir.

حریفِ خِیره سر چون از سریرِ مُلک شد خارج

تو را هم سروری هم سرفرازی گشت ارزانی

9. Asi düşman/şeytan yeryüzü tahtından kovulduktan sonra, sana hem hâkimiyet hem de yücelik bağışlandı.

به نزدت ذلِّ خدّامی[7] همه کرّوبیان را سر

از آن معنی که گشتی سر فراز از ظلِّ سبحانی

10. İlâhî gölgenin himayesiyle başın yücelmeye devam ettiği için, bütün melekler başlarını sana hizmetkârlık zilletiyle eğmişlerdir.

ز تابِ کوثرِ مَی ساقیانِ بزمِ جاهت را

هزاران گل به رخ چون لاله‌زارِ باغِ رضوانی

---

[5] Bakara suresi âyet 31'den nakıs iktibas. Meali: "Ve Allah Âdem'e bütün isimleri öğretti…"

[6] اسرار الیقین: İran ve Taşkent baskılarında "اسرار یقین" şekillerinde kayıtlıdır.

[7] سر: Kâbil baskısında "شد" şeklinde kayıtlıdır.

11. İhtişamlı meclisinin sâkîlerinin yüzleri, Kevser şarabının tecellisiyle cennet bağının lale bahçesini andıran binlerce gül gibi al al görünür.

فرمود[8] نمیدانم چه شد با آنکه حق لَا تَقْرَبَا

گرفتی با رفیقت نکتهٔ آن دشمنِ جانی

12. Bilmem ne oldu ki Hakk'ın "Lâ tekrabâ/ (siz ikiniz) yaklaşmayın!" emrine rağmen, yoldaşın (=Havvâ) ile birlikte o can düşmanın (şeytanın) vesvesesine kapılıp sözünü tuttun!

چرا باید دو معصومِ بهشتی را به یک افسون

شدن با آن کمالِ زُهد دو مردودِ عصیانی

13. O zühd ve takvalarının kemaline rağmen, nasıl oldu da iki masum cennet ehli, tek bir aldanışla isyana düşmüş reddedilmişler hâline dönüştü?

مگر زآن روز گندم سینهٔ خود چاک زد زین غم

که از چه دشمنت فرمود ترکِ بنده فرمانی

14. Yoksa düşmanının buyruğuyla kulluğu/itaati terk ettiğin gün buğday, bu gam dolayısıyla kendi sinesini yardı mı/parçaladı mı?

چو دادی زلفِ حور از دست زآن دم روزگارت را

چو زلفِ حور شد هم تیره روزی هم پریشانی

15. Hurinin saçı elinden çıktığından beri, senin günlerin de tıpkı huriye benzeyen güzellerin saçı gibi karardı ve darmadağın oldu.

کان نوعِ آدمِ کامل ز باغ خُلد[9] چه رسوایی است

شود در دشتِ غم سرگشته چون غولِ بیابانی

16. Böylesine kâmil bir insanın, cennet bahçesinden kovulup, gam çölünde bir çöl gulyabanisi gibi şaşkın ve başıboş dolaşması ne büyük bir rezilliktir!

سیهْ رویی و دَرگهْ راندگی و غربت و محنت

چه بود این جمله را باعث همین یک حظِّ نفسانی

17. (Böyle bir) yüz karalığı, huzurdan kovulma, gurbet ve çile… (Acaba) bütün bunların sebebi neydi ki? (Aslında) sadece şu bir anlık nefsanî hazdı.

به چندین سالْ اِنابت کردن و رو بر زمین ماندن

جهان را غرقه در خون ساختن از سیلِ مژگانی

18. (Neticede Hz. Âdem'in) nice yılları; tövbe etmekle, secde etmekle, kirpiklerinden akan gözyaşı seliyle âlemi kana bulamakla geçti.

که دل ز افغانِ زارت مرغ و ماهی را به درد آمد

غلط گفتم که سنگِ خاره را زآن داغِ هجرانی

---

[8] Bakara suresi 35. ayetten nakıs iktibastır. Meali; "Ey Âdem! Sen ve eşin cennette oturun, orada istediğiniz yerden rahatça yiyip için ve şu ağaca yaklaşmayın; yoksa zalimlerden olursunuz" dedik."

[9] چه رسوایی است: İran baskısında "چو رسوایست" şeklinde kayıtlıdır.

19. Senin (yani Hz. Âdem'in) o yakıcı ah u feryadın yüzünden, kuşlar ve balıkların bile yüreği yandı. Yanlış söyledim; o ayrılık acısının açtığı yaradan ötürü sert mermer bile acı çekip sızladı.

به هر نوعی که بُدْ باری قبول اَفتادْ آن تَوبه

از استغنایِ سلطانی[10]که شد مردود چندین قرن

20. Her ne şekilde olursa olsun, sonunda o tövbe kabul edildi; oysa her şeyden müstağnî ve yüce olan Allah'ın huzurundan nice yüzyıllar reddedilmişti.

اصلی نَبُرْدَندت[11]اگرچه سوی تخت و کشور

ولی مُلکِ جهان را یافتی حُکمِ جهانبانی

21. Her ne kadar Allah seni asıl tahta ve ülkeye (yani cennete) götürmemiş olsa da, dünya saltanatını elde ettin.

چُنان والیِ با رفعت که بودش آن همه مَکْنَت

به یک جرمش چه‌ها آمد به پیش از مکرِ شیطانی

22. (Hz. Âdem) öyle yüce ve kudretli bir makam sahibiydi ki, şeytanın hilesiyle işlediği bir tek suç yüzünden başına neler geldi neler!

چه سان عرض نیاز آورد تا شد رفع آن عقده

به صد هَول و هَراسانی[12]پس آنگه بندگی کردی

23. (Allah'ın huzurunda) öyle bir arz ve niyazda/tövbede bulundu ki sonunda o düğüm çözüldü ve yüz türlü korku ve endişeyle kulluk vazifesini yerine getirdi.

تو ای غافل که بِشْماری یکی خود را ز اولادش

کنی صد جُرم هر ساعت ولیکن بی پشیمانی

24. Sen ey gaflet içinde bulunan! Kendini o (günah işleyip sonra tövbe eden Âdem ile Havva)'nın evladı saymana rağmen her saat yüzlerce günah işliyorsun, ancak pişmanlık nedir bilmiyorsun!

نَخستت هست این ظاهر که جز حق خالقی نَبْوَد

اساسَ دهر را ناظم بنایِ چرخ را بانی[13]

25. Senin için ilk olarak, Hak'tan başka yaratıcının olmadığı açıktır! Dünyanın temelini tanzim eden ve feleği bina eden sadece O'dur!

بدین سان آفریننده تو نفست را گزیننده

پرستش را که خاکت بر سرِ این نفْسِ ظلمانی

26. Böylesine kudret sahibi bir Yaratıcın varken, sen nefsinin peşine düştün, iblise boyun eğdin. Böylece ibadetini bu karanlık nefse kurban ettin, sana yazıklar olsun!

[10] قرن: İran ve Taşkent baskısında "سال" şeklinde kayıtlıdır.
[11] تخت و: İran ve Taşkent baskısında "تخت" şeklinde kayıtlıdır.
[12] کردی: İran ve Taşkent baskısında "کردن" şeklinde kayıtlıdır.
[13] چرخ را بانی: İran baskısında "چو خرابانی" şeklinde kayıtlıdır.

جهان روشن ز نورِ آفتاب امّا تو چون خفّاش

جَسته کتمانی[14] همه در پرده‌های شام ظلمت

27. Dünya, güneşin nuruyla aydınlık; ancak sen, bir yarasa gibi karanlık gecenin perdeleri arasında sıçrayıp gizleniyorsun.

زآن سان که می‌تَرسم[15] زبونِ نفْسِ کافر گشته ای

گویی لا اله الّا الله از دنبال نتْوانی[16] که

28. Kâfir nefsine öyle bir kul olmuşsun ki, (ölüm anında) "Lâ ilâhe illallah/Allah'tan başka Tanrı yoktur!" demeye bile gücün yetmez diye korkuyorum.

آلهت لایِ لات آمد آله آنجا[17] چو لا درلا

چه گُنجایِش پذیرد گرچه تو خواهی که گُنجانی

29. Senin "lâ ilâhe" sözündeki "lâ", eğer Lât putunun inkârını inkâr eden bir "lâ" hâline gelmişse, artık sen ne kadar Allah'ı kast ediyorum desen de, eğer kalbin şirkle doluysa o "lâ" seni kurtarmaz (yani bu söz Allah'a yer açmaz, bir fayda sağlamaz).

درونِ ذرّهٔ سرْگشته چون پنهان شَود خورشید

میانِ قطرهٔ گندیده بحرِ آبِ حیوانی

30. Başıboş, sersem bir zerrenin içinde güneş gizlenebilir mi? Kokuşmuş bir damlanın içinde bengi su denizi hiç olur mu?

چه اسلام است این کز سُستی اش کفّار اگر خندد

زین مسلمانی[18] برو شاید که آخِر شرم باید

31. Bu nasıl (adı olup uygulaması zayıf olan) İslam ki senin durumunun gevşekliği artık kâfirleri bile güldürüyor? Artık böyle bir Müslümanlığı bırak; çünkü bunun sonunda yüz kızarır, insan utanır.

آرد بندگی برجا[19] صنم کِش خود تَراشد بُتگر

صمد را بندگی نیکو ندانی کرد تا دانی

32. (Bak, dikkat et!) Putperest, kendi yontarak yaptığı puta bile kulluk görevini eksiksiz biçimde yerine getirmektedir. Eğer sen gerçek bilgeliğe sahip olsaydın, Tanrı'ya kulluğun yerini hiçbir şeyin alamayacağını idrak ederdin.

شهادت گرچه باشد بر زبانت لیک در تصدیق

مکدّر کرده مرآتِ دلت را زنگِ نسیانی

33. Her ne kadar dilinde şehadet kelimesi yer alıyorsa da/dilin şehadet kelimesini söylüyor olsa da, onu tasdik etme yani iman etme noktasında kalbinin aynası gaflet/günah pasıyla kaplanmıştır.

---

[14] شام ظلمت: İran ve Taşkent baskısında "ظلمت شب" şeklinde kayıtlıdır.
[15] گشته ای: İran baskısında "گشته" şeklinde kayıtlıdır.
[16] که: İran baskısında "چو" şeklinde kayıtlıdır.
[17] لا در لا : İran baskısında "لالا"; Taşkent baskısında ise "لای لا" şeklinde kayıtlıdır.
[18] باید: İran baskısında "آید" şeklinde kayıtlıdır.
[19] بُتگر: İran ve Taşkent baskısında "بِنگر" şeklinde kayıtlıdır.

وجودِ پاکِ طاوسانِ قدسی آشیان را هم

نِهِی از روی عقلِ خود بُرون از حدِّ امکانی

34. Kudsî makamlarda barınan (ilahî âleme mensup olan) tavusların pak/temiz varlığını dahi, kendi aklının ölçüsüne göre imkân hududu dışında görürsün.

ولی بَهرِ ملوّن مرغکی بازیگرِ چرخی

معلّقها زنی چون چرخِ تَحْتانی و فَوْقانی

35. Ancak sen, hâlden hâle giren oyunbaz bir kuş gibi feleğin çarkında dönüp durur; aşağı ve yukarı felekler arasında taklalar atıp durursun.

کتابِ ایزدی کَز عظمِ پُشتش بر شکم چسبد[20]

اگر یک حرف ازآن بِنْوِشته بر پُشتِ فلک مانی

36. Allah kelamı olan Kur'ân, öyle yüce bir azamete sahiptir ki, onun sadece bir harfini yazıp feleğin/gök kubbenin sırtına koysan, o harfin ağırlığı feleği/göğü ezer, yere yapıştırır.

ز خِفّت کاهْ برگی نَشْمری هر حرفِ صوتش را

که باشد وقتِ کَهگِل ساختن مُزدورِ کَهْدانی

37. (Sen) Kur'ân'ın her bir harfinden yükselen sesi, öylesine değersiz sayarsın ki, onu çamur harcı yapılırken kullanılan bir tutam saman yaprağı kadar bile hesaba katmazsın.

شهانِ ملّت و اِعجاز نَپْسندی که نَپْسندند

کردن از ننگِ سلیمانی[21] دعایِ ***رَبِّ هَبْ لی***

38. Onlar "Rabbim, beni bağışla!" duasını eden Süleyman Peygamber'in daralan (gönlünü) beğenmedikleri gibi sen de millete hükmeden ve harikulade olaylar gösteren sultanları beğenmedin.

ولیکن دانهٔ پوسیده را از سُستیِ همّت

اگر خود دست یابی از دهانِ مور بِستانی

39. Ancak himmetinin/gayretinin zayıflığı dolayısıyla, eğer eline bir fırsat geçerse, gidip karıncanın ağzındaki çürümüş bir taneyi bile almaktan çekinmezsin.

قیامت قامتِ خوبان شماری جنّت و دوزخ

وصال و هَجْرشان گویی ز فرطِ ناقصْ ایمانی

40. (Sen) imanının eksikliğinden dolayı, güzellerin boy poslarını kıyamet, onlara vuslatı cennet, onlardan ayrı kalmayı ise cehennem olarak telakki ediyorsun.

زهی کوری به باغِ آفرینش کَز سرِ غفلت

فلک را نیلفر دانی و طوبی را گِیهْ خوانی

41. Gafletin dolayısıyla yaratılış bahçesinde gökyüzünü bir nülüfer ve Tuba ağacını bir ot gibi görmen ne büyük bir körlüktür!

---

[20] شکم چسبد: İran ve Taşkent baskısında "زمین چسپد" şeklinde kayıtlıdır.

[21] Sâd suresi 35. ayetten nakıs iktibastır. Meali: "Rabbim" dedi, "Beni bağışla; benden sonra hiç kimsenin ulaşamayacağı bir hükümranlık ver bana…"

وجودِ خیر و شر زآن روی بر پایِ قَدَر بندی

که پایت را ز بندِ امر و نهیِ شرع برهانی

42. Dünyada var olan tüm hayır ve şerri kadere bağlıyorsun; ancak iş emir ve nehye geldiğinde, ayağını şeriatın bağından kurtarmaya çalışıyorsun!

آمد[22] ولی در گردنت آن بند چون **حَبْلُ الْوَرِيد**

از گردن برون کردن به آسانی[23] بُوَد دشوار

43. Ancak şah damarına benzeyen senin boynundaki o bağı boynundan kolayca söküp atmak zordur.

نمازی را که مأمور آمدی بهرِ عبودیّت

و ارکانی[24] که در کردن نه ای معذور از آدابی

44. Kulluk için emrolunduğun namazı, adap ve rükünleriyle eda etmek zorunda olduğun için özür beyan etme hakkın yoktur.

به یادت ناید ار آید کنی زآن سان که در بُردن

بِسوزاند مَلک را بال و پر از فرطِ نیرانی

45. İbadet senin aklına bile gelmez; gelse ve yapsan da öyle bir şekilde yaparsın ki hilenin ateşi meleklerin kanadını bile yakacak kadar yakıcı olur.

قبولِ عام را از مسجد آیی دیرتر بیرون

کز این مسجد گُزینی خوبتر صد بار رُهبانی

46. Mescide geldiğinde insanların gözüne görünmek ve hoş görüsünü kazanmak için onlardan daha geç çıkarsın. Bu şekilde bir camide ibadet etmekten, putperestliğe (putların tapınıldığı bir tapınağa) girmek suretiyle putperestlik yapmak yüz kat daha hayırlıdır.

کند رُهبان به هر سجده وضوی پیشِ بت بِنْگر

که تو بی غُسْل پیشِ حقّ نهی بر خاک پیشانی

47. Bir bak, putperest her secdeden önce putun huzurunda abdest alır. Ancak sen, gusül abdesti almadan, Allah'ın huzurunda secde ediyorsun.

زکاتی را که خواهی دادگاهِ کیسه وا کردن

گِرِه بربندِ کیسه افکنی هم بند همیانی

48. Zekât vereceğin zaman, (para) kesesinin ağzını açıyor gibi yaparsın; ancak o esnada, içteki asıl (para) kesesini daha sıkı bağlarsın.

نیاری بذل کرد از چل یکی هم صاحبانش را

گر اموالِ تو باشد جمله تالانی[25] چهل درچل

[22] Kâf suresi 16. ayetten nakıs iktibastır. Meali: "Andolsun, insanı biz yarattık ve nefsinin kendisine fısıldadıklarını biliriz. Biz ona şah damarından daha yakınız."

[23] دشوار: Taşkent baskısında "دشوارت" şeklinde kayıtlıdır.

[24] از آدابی: İran ve Taşkent baskısında "ار آدابی" şeklinde kayıtlıdır.

[25] چهل در: İran ve Taşkent baskısında "چل در" şeklinde kayıtlıdır.

49. Sen malının kırkta birini, onun asıl sahipleri (olan yoksullara) vermiyorsan; malın kırk kere kırk kadar çok olsa da, onun tamamı talan edilmeye ve yok olmaya layıktır.

ندارى روزۀ ماهِ صيام آن سان كه حق فرمود

اگر دارى بُوَد آن هم برايِ صرفۀ نانى

50. Ramazan ayı orucunu, Allah'ın emrettiği şekilde tutmazsın. Eğer tutarsan da, onu sadece ekmekten tasarruf etmek için tutarsın.

كجا نان ريزه ات موجود گردد ذرّه سان گر خود

گهِ افطار باشد قرصِ مِهرت گردۀ خوانى

51. İftar vakti sofra üzerine güneş kursu/yuvarlağı gibi olan ekmeğini koysan da, bir zerre kadar olsa bile senin (böldüğün) ekmek kırıntısı nerede?

سجده را رنجه[26] ندارى روزه ور دارى نكردى

وگر كردى وضو را آبِ جُو از خود نَرَنجانى

52. Oruç tutmuyorsun; oruç tutsan bile sıkıntıya katlanıp secde etmiyorsun. Eğer abdest alsan (bu sefer de) akarsu senin için eziyet olmasın istiyorsun.

وگر از غايتِ اسلام ميلِ حج كنى ناگه

متاعِ مكّه پُرْسى از گرانى يا خود ارزانى

53. Eğer İslam'ın emri olduğu için hac görevini yerine getirme arzusu gönlüne düşse, Mekke'de bulunan malların/eşyaların pahalı mı yoksa ucuz mu olduğunu sorarsın.

اگر سودِ نَكو اميّد باشد بار بربندى

در اين حج فرق كَى باشد در اسلامى و نصرانى

54. Eğer iyi bir kazanç sağlama umudun olursa, (işte o zaman) yükünü yüklenip yola çıkarsın. Bu (niyetle yapılan) hacda, İslamî ya da Nasranî olması arasında nasıl bir fark olur?

وگر سودِ اميدِ نفع نيكو باشدت صد عُذر

ز خوفِ راه و كَم سرمايگى و ضعفِ جسمانى

55. Eğer senin iyi bir kazanç elde etme umudun varsa, yolun tehlikesi, sermayenin yetersizliği ya da bedenin güçsüz oluşu gibi yüzlerce sebep (senin için) bahane olmaz.

بُوَد ايمانت آن اسلامت اين اى مؤمنِ مُسْلِم

جز اين هم كافريها باشدت در پرده پنهانى

56. Ey iman eden Müslüman! Eğer senin imanın oysa İslam'ınki da buysa, şüphesiz bu perdenin ardında nice gizli küfürlerin saklıdır.

درشتى هايِ چرخت بخشد اندامى مگر زين سان

كه ظاهر كرده از راهِ مِجَرّه شكلِ سوهانى

57. Kader çarkının zorlukları sana öyle bir endam bahşetmiş ki sanki sen Samanyolu'nun yolunu bile bir törpü gibi görüyorsun.

[26] نكردى: İran baskısında "نكرده" şeklinde kayıtlıdır.

ولی ز انصاف ناهمواریِ نَفْست اگر بینی

درشتیِ فلک با آن برابر هم نگردانی

58. Ancak sen nefsindeki olumsuzlukları/eğrilikleri insafla görürsen, feleğin oluşturduğu sıkıntıları onunla bir tutmaz, denk saymazsın.

بیِ مشکینْ غزالان حُلّهٔ کَتّان بیارایی

ولی خود را فزون گیری ز غزّالی و کَتّانی

59. Misk kokulu ceylanların/güzel kadınların peşinden koşmak için keten giysilere bürünürsün ancak buna rağmen hâlâ kendini **Gazâlî** ve **Kettânî**'den üstün görürsün.

چو قارون گر دهد دستت که سازی گنجها پنهان

نخواهی بهرِ آن در مُلکِ دنیا غیرِ ویرانی

60. Eğer sana fırsat verilseydi, sen de **Kârûn** gibi gizli hazineler biriktirirdin; ama o hazineler uğruna, dünya mülkünde viraneden başka bir şey istemezdin.

هزاران بت درونِ خرقه ات پنهان و افزونتر

نمایی خویش را در خارقِ عادت ز خرقانی

61. Senin (derviş) hırkanın içinde binlerce belki de daha fazla put gizlidir; ancak sen, olağanüstü hâller sergileyerek kendini tıpkı **Harakânî** gibi gösteriyorsun.

نپاشی در زمینِ دل به جز تُخمِ امل هرگز

چه سان امّید برخوردن بوَد زین دانه افشانی

62. Gönül tarlana asla ümit/dünya arzusu tohumundan başka tohum saçmıyorsun. Sen bu tür tohum saçıp ekmekle nasıl bir ürün almayı umuyorsun ki?

نِهی در مزرعِ جان خرمنِ حرص و هوس هر سو

که آتش اوفتد در خرمن ار این است دهقانی

63. Can tarlasının her tarafına hırs ve heves harmanları yığıyorsun. Eğer çiftçilik buysa, o harmana ateş düşsün!

در آن خرمن چو بحرِ قهر آتش زد نیارد کُشت

اگر ظاهر کند سیلِ سرشکت موجِ طوفانی

64. O harmana ateş denizi gibi kahır düştüğünde artık (o harman) ürün vermez. Bundan sonra senin gözyaşların tıpkı tufan dalgası gibi aksa da bu ateşi söndürmeye yetmez.

فرشته فی المثل در شکلِ انسان گر شَود ظاهر

نَماید راهِ شیطانت که جویی بهرِ مهمانی

65. Faraza bir melek, insan suretinde karşına çıksa; sen onu misafir etmeye kalkışırsın, bu da senin şeytanlığını ortaya çıkarır.

داری تا کنی مستش[27]لبالب راحِ ریحانیش

سرشته داروِی بیهوشی اندر راحِ ریحانی

66. Onu sarhoş etmek için, onun reyhânî şarabını ağzına kadar dolduruyorsun**.** (Demek ki sen bu) reyhânî şarabın içine şuuru kaybettiren ilaç koyuyorsun.

فلک ایمن نَماند از تو با این دیوْ فعلی ها

نمی تَرسی ز قهرِ ایزِدی ایمن چه سان مانی؟

67. Senin bu şeytani davranışlarından felek bile esenlik bulamaz/güvende kalamaz. Sen, bu fiillerinle Tanrı'nın gazabından hiç korkmaz mısın? Bu durumda nasıl emniyet içerisinde kalabilirsin.

گه اَخْذت بوَد سنگین کز اِستنجا شده رنگین

ز دستِ صاحبِ خونِ شِکم لعلِ بدخشانی

68. Bazen eline aldığın taş istincadan dolayı renkli olmuşsa, (bil ki bunun sebebi) Bedahşan la'linden değil; karnının kanı dökülen sahibinin (=istinca edenin) elindendir.

به گاهِ بذل اگر خود قطره بَوْلست از اِستغنا

چنان باشی که می پاشی به عالم دُرِّ عمانی

69. Sen cömertlik ettiğinde eğer senin verdiğin şey bir damla idrar bile olsa, kibrinden dolayı sanki bütün dünyaya Umman incisi saçıyormuşsun gibi davranırsın.

به نفْست گرچه فرعونی است ور پیدا شوَد فرعون

به خود نَپْسندی اندر خدمت او را غیرِ هامانی

70. Her ne kadar sen nefsine bir **Firavun** gibi davransan da, senin karşına gerçek (bir) Firavun ortaya çıksa, (işte o zaman sen) kendini onun hizmetindeki **Hâmân**'dan başka bir şey sanmazsın.

چه فرعون و چه هامان گر دهد دستت چنان خواهی

که صد فرعون و صد هامان تو را باشد به دربانی

71. Eğer **Firavun** ile **Hâmân** senin eline geçse, (şüphesiz sen) yüz Firavun ve yüz Hâmân'ın kendi kapında kapıcılık yapmasını istersin.

نَترسی موسی ار آید که از کوی سرِ فرعون

عصای سرْ کَجَش هر دم نَماید لعبِ چوگانی

72. Eğer Hz. Mûsâ, Firavun'un köyünden çıkıp gelse, (sen yine de ondan) korkmazsın; çünkü onun (elindeki o) başı eğri asası, senin gözüne sadece (ucu eğri) çevgân gibi görünür.

نَمودن در یدِ بیضا چو سایه از عصایِ او

فِتد بر خاک از او آید به دفعِ سِحرِ ثُعبانی

73. Hz. Mûsâ'nın asasının gölgesi, sana "yed-i beyzâ" gibi görünür; ondan toprağa düşen o gölgeyi ise, suʿbân/yılan büyüsünü bozan şey olduğunu zannedersin.

[27] ریحانیش: İran baskısında "ریحانش" şeklinde kayıtlıdır.

عروسِ ساحرِ چرخت بدُرهایِ کواکب هست

چو چشم از خوابِ غفلت وا کُنی کمپیرْ دندانی

74. Sen, feleğin büyüleyici gelinini, yıldızlara benzeyen inciler gibi görürsün; ancak gözlerini gaflet uykusundan açtığın zaman, geriye sadece yaşlı bir kadının (çirkin/çürük) dişleri kalır.

کنی همچون عروسان جامه سرخ و زرد بِهْ باشد

برِ مردان ازان پوشیده ها صد بار عریانی

75. Sen gelinler gibi kırmızı ve sarı elbiseler kuşanırsın; ancak erkeklerin huzurunda bu (tarz) giyinişindense yüz kez çıplaklık daha iyidir.

اگر پایان و بالایِ جهان آنِ تو شد یک سر

چون صبحِ خندانی[28] ز مغروری شعارِ خود مکن

76. Eğer dünyanın bütün inişli çıkışlı yönleri, tamamen senin denetimine girse bile, bu geçici kudret karşısında sakın gurura kapılıp kibirli bir tavır takınma. Tıpkı sabahın gülümsemesi gibi doğal ve içten ol.

زنان هر دم[29] که تا شامت به صد گریه فلك راند

[30] ز پایانِ تو شلاّقی ز بالایِ تو اپیانی

77. Öyle ki, felek her an akan yüzlerce gözyaşıyla vurduğu darbelerle seni sabahtan akşama kadar kovalar; aşağıdan bir tokat, yukarından bir yumruk vurarak seni acımasızca döverek hırpalar.

چه از لعل و دُرِ گوشت که چون گردون پیِ تأدیب

بمالد گوش نتوانی که گوشِ خود بَجُنْبانی

78. (Bir gün) felek seni terbiye etmek için lâl ve incilerle süslenmiş (küpelerinin takılı olduğu) kulağını öyle bir çeker ki, artık kendi kulağını dahi oynatamaz hale gelirsin. O zaman lâl ve incilerle süslü küpelerden ne fayda!

کلامِ حق نیاید بر زبانت از رهِ نُدْرت

اگر صد ره تناورهایِ عشرت بر زبان رانی

79. Eğer diline yüzlerce kez zevk, safa ve eğlenceye dair sözler alırsan, Allah kelamı (=Kur'ân) senin diline nadiren uğrar, belki de hiç gelmez.

ولی مصحف تو را رخسارِ شاهد باشد و در وی

پیِ زینت نهاده خالها آیاتِ قرآنی

80. Ancak senin için Mushaf, bir güzelin yüzü gibidir; onun içindeki ayetleri de yalnızca süs olması için konmuş benler sanırsın.

اگر پیشِ عزیزی یک درم داری پیِ اَخْذش

همه گر یوسفِ مصری بُود سازیش زندانی

81. Eğer bir aziz/saygın kimseden sadece bir dirhem alacağın olsa, borçlu kişi **Mısırlı Yûsuf** olsa bile o alacağın için sen onu zindana atarsın.

---

[28] مکن: İran ve Taşkent baskısında "کنی" şeklinde kayıtlıdır.

[29] به صد گریه فلك راند: Kâbil baskısında "فلک هر صبح میراند" şeklinde kayıtlıdır.

[30] اپیانی: Kâbil baskısında "رمّانی" şeklinde kayıtlıdır.

نَبخشی یا رها نَدْهی مروّت کرده گر صد ره

شفاعت یا ضِمانی ات نَماید پیرِ کنعانی

82. Kenanlı Pir/Ya'kûb Peygamber senin için yüz defa şefaatte bulunsa ya da kefil olsa bile, yine de sen ne affeder ne de serbest bırakırsın.

محتاجت[31] وگر گنجِ کَسی پیشت بُود او گشته

دهی گر حبّه اش ناری بخصلتهایِ اِحسانی

83. Eğer bir kişinin hazinesi senin elinde olsa, o kişi de sana muhtaç hale gelse, sen ona sadece tek bir zerre bile versen, bunu iyilikle değil; kızgınlıkla yaparsın.

کسی بر آسمانت گر رساند از رهِ تعظیم

اگر دستت دهد او را دهی با خاک یکسانی

84. Eğer biri sana saygı gösterip seni göklere çıkarırsa, (hiç şüphesiz) senin eline eriştiği an/imkânın olduğu zaman (hiç çekinmeden) onu yerle bir edersin.

شَوِی آتش که صد سال ار مجوسش روشنی بخشد

چو یک دم در وی افتد ضایعش سازد ز نیرانی

85. Sen öyle bir ateşsin ki, Mecûsî sana yüz yıl ateş vermiş olsa bile, o eğer bir an (gaflet edip o ateşin) içine düşerse, (hiç şüphesiz) sen onu (bütün) yakıcılığınla yok edersin.

ز بس تارِ لباست آن چنان کسوت کنی خود را

که نِی دامانی از وی فهم گردد نِی گریبانی

86. Senin elbisenin iplikleri o kadar çok (ve karışık)tır ki, o ipliklerle kendine diktiğin elbiseden ne bir etek ne de bir yaka anlaşılır.

چو کِرْمِ قَز بصد رسوایی ات بیرون کشند از وی

که هم گورِ تو بوده هم کفن از عین پیچانی

87. İpekböceği gibi seni o (giysi) içinden yüz türlü rezillikle dışarı çekerler. Çünkü o, senin hem mezarın hem de kefenin olmuştur.

زآن سان که گر میری[32] تنی از رشتهٔ جان پرده ای

شَوِی بی پرده از بازیچه هایِ چرخِ گردانی

88. Sen, can ipliğinden öyle bir perde dokursun ki, öldüğünde dönen feleğin oyunları karşısında örtüsüz kalırsın.

گه مَیْ خوردن آنگه روح بازی با بتان کردن

یک فیضِ روحانی[33] بُوَد هر حظِّ نفسانی بَرَت

89. Bazen şarap içmek, ardından put gibi güzellerle gönül eğlendirmek gibi ulaşılan her türlü nefsanî haz, (şüphesiz) senden ruhanî bir feyzi alıp götürür.

---

[31] گشته: Taşkent baskısında "گشت" şeklinde kayıtlıdır.
[32] پرده ای: Taşkent baskısında "پرده" şeklinde kayıtlıdır.
[33] بَرَت: Taşkent baskısında "بَرَد" şeklinde kayıtlıdır.

عجب نَبْود که روحت مُرده و تو زندهٔ نفسی

به جایِ فیضِ روحانیت بودن حظِّ نفسانی

90. Senin ruhun ölmüş ve sen (sadece) nefsin için yaşıyorsun; ruhanî feyiz içinde olmak yerine, nefsanî hazlara dalıp onlara esir olmuşsun, bunda şaşılacak bir şey yok!

سیرتی گَشته[34] سگ مَردان بوَد نفس و تو از زنْ

سگ این نفسِ کافر آنت مردی این مسلمانی

91. Nefis, yiğitlerin köpeğidir; ancak sen, kadın tabiatlı olmuşsun. Bu kâfir nefis senin köpeğindir; (oysa gerçek) yiğitlik, (hakikî) Müslümanlıktır.

برِ مردان ز مردی چون زنی دم چون سگِ ایشان

سگت کرده ز محذولی نه بَل کز فرطِ خَذْلانی

92. Mertlerin huzurunda mertlikten dem vurup da tıpkı bir kadın gibi davranırsan, onların köpeği hâline gelir/dönüşür, aşağılanırsın. Seni köpek hâline getiren şey sadece nasipsizlik değil; bilakis tam bir hüsran ve zelilliktir.

تماشا بِین که لافِ شیرْمردی هم زنی از کِبْر

بر فَرازِ خِنْگِ جولانی[35] اگر چون یوز نشینی

93. (Bir) bak! Sanki şahlanan bir ata binmiş gibi davranarak aslanlık taslayıp kibirle yiğitlikten söz edersin, yani kendini aslan gibi göstermeye kalkışırsın.

گُمانت اینکه[36] آن خِنْگیست جَوْلانی بَزیرِ ران

ندانی یوز از مَرْکب نباشد غیرِ پالانی

94. Sen (bindiğin) o miskin ve tembel atı şahlanıp dörtnala giden bir at zannediyorsun; oysa bu binek (atına) dizgin değil, sadece bir semer yaraştığını bilmiyorsun.

ز مَیْ تر دامنی وز بی خودی سازی گریبانْ چاک

مگر گشتت گریبانْ چاک ازین آلوده دامانی؟

95. Sen içtiğin şaraptan sarhoş olup iffetini kaybedip günaha bulaştığın için mi yoksa kendinden geçtiğinden dolayı mı yakanı yırttın? Yoksa o yaka, senin eteğinin kirliliğinden/günaha battığından mı yırtıldı?

نه تنها دامنت تر شد بلایِ باده از بیرون

بلائی از درون هم باعثِ این گشت تا دانی

96. Sen sadece dışarıdan gelen şarap belasıyla günaha düşmedin; (belki) başına gelen belaların birinin de içindeki gizli belaların buna sebep olduğunu bilmelisin.

بدین سان دامنِ تر هر طرف دامنْ کشان تا کَی؟

پشیمانی[37] نخواهد گشت دامن گیر یک راهت

---

[34] از سگ: Taşkent ve İran baskısında "از زن" şeklinde kayıtlıdır.
[35] نشینی: Kâbil baskısında "شینی" şeklinde kayıtlıdır.
[36] گُمانت اینکه آن خِنْگیست جَوْلانی بَزیر ران: Kâbil baskısında "گُمانت این بود کان خنك جولانی است در زیرت" şeklinde kayıtlıdır.
[37] گیر یک راهت: Kâbil baskısında "گیری ات یك ره" şeklinde kayıtlıdır.

97. Böyle eteği lekelenmiş/günaha batmış bir hâlde, eteklerini çeke çeke/savura savura her yöne gidip dolaşman ne zamana kadar sürecek? (Acaba) pişmanlık/tövbe yolu gelip senin eteğine hiç yapışmayacak mı?

تو را هر چند این گُمراهی آمد از پدر میراث

نفسانی هم از وسواسِ شیطانی[38] هم از اغوایِ

98. Her ne kadar bu azgınlık ve dalalet sana babandan miras olarak geçmiş olsa da; esasen senin bu hâlin hem nefsin azdırması, hem de şeytanın vesvesesiyle vücut bulmuştur.

و آنگه بازگَشتت نیز مَوْر وثی است[39] ولی **لاحَوْل**

گویان به مهجوری و گریانی[40] **ظَلَمْنا ربّنا**

99. Her ne kadar bu günahlar, sana babandan miras olarak geçmiş olsa olsa da, eğer sen "Lâ havle" diyerek Allah'a iltica eyleyip, "Zalemnâ Rabbenâ!" diyerek hicran içinde ağlarsan, işte o zaman bu günahlarından kurtulup arınırsın.

عجب نَبْوَد که صد چندین گُنه را پاک شُویَد گر

شَوَد ظاهر به رویِ بحرِ رحمت موجِ غُفرانی

100. Eğer Allah'ın rahmet denizi üzerinde bir mağfiret dalgası zuhur ederse, böylesine yüzlerce günahın silinip temizlenmesi hiç de şaşırtıcı olmaz.

خداوندا مَنم آن بندهٔ ظالم به نفسِ خود

که صد چندین که گفتم آیدم از نفسِ ظُلمانی

101. Ey Tanrım! Ben de kendi nefsine zulmeden bir kulum. Şimdiye kadar söylediklerimden yüzlerce kat daha fazlası bana kararmış nefsimden gelir.

اگر صد دوزخِ دیگر بِسازی بهرِ تعذیبم

سزاوارم وگر هم بخشی ام هستت به آسانی

102. Eğer bana azap vermek için yüz başka cehennem yaratsan, ben o cehennemlerde yanmaya tamamen layığım. Ancak beni affetme lütfunda bulunursan, bu senin için kolaydır.

به صد چندین که گفتم قایلم امّا سه کار از من

به درگاهِ تو هرگز نامد از بدْ سیرت و سانی

103. Ben söylediklerim gibi yüzlercesini de söylerim. Ancak benden üç şey senin huzuruna kötü huy ve davranış olarak asla gelmedi.

بِگویم تا بِداند خلقِ عالم زآنکه در پیشت

به گفتن نیست حاجب زآنکه می دانم که می دانی

104. Bütün insanların bilmesi için söylüyorum. Bunu sana söylemeye gerek olmadığını biliyorum çünkü ben biliyorum ki sen zaten bunu biliyorsun.

[38] اغوای: Taşkent ve İran baskısında "غوغای" şeklinde kayıtlıdır.
[39] لاحول و لاقوّة الا بالله العلی العظیم sözünün ilk kelimesi.
[40] A'râf suresi 23. ayetten nakıs iktibastır. Meali "Dediler ki: "Ey rabbimiz! Biz kendimize zulmettik. Eğer bizi bağışlamaz, bize acımazsan mutlaka ziyan edenlerden oluruz!"

یکی آن بود کز من گرچه صد عصیان به فعل آمد

نکردم فخر جُز با صد سیه رویی پشیمانی

105. Bunlardan biri şudur ki; her ne kadar benden yüzlerce isyan/günah sadır olsa da, onlarla asla övünmedim; aksine, yüzlerce yüzümün karalığından/işlediğim günahtan dolayı büyük pişmanlık duydum.

ز نفسم گر خطا آمد ولی از بیم کارم بود

ز افغان آتش افروزی ز مژگان اشکِ غلطانی

106. Eğer nefsimden kaynaklanan bir hata olduysa, (bu hatanın) ardından korkudan yaptığım davranışım, pişmanlık feryadından (gönlümde) ateşler tutuştu ve gözlerimden sürekli gözyaşları akıp döküldü.

رسولت آن شهِ ملّت[41]دگر یک آنکه در شرعِ

آل عدنانی[42]گلِ نارِ براهیمی و فخر

107. Bir diğeri şudur ki ben, milletlerin sultanı, İbrahimî ateşin çiçeği ve Adnanî soyunun iftiharı olan (Hz. Peygamber'in) şeriatı üzerine oldum.

رسولِ ابیض و اسود امامِ یَثرب و بطحا

امیدِ فاسق و فاجر شفیعِ سارق و زانی

108. Beyaz ve siyah tenlilerin peygamberi, Yesrib (Medine) ve Batha (Mekke)'nin imamı; fasık ve günahkârların umudu, hırsız ve zina yapanların şefaatçisi (Hz. Peygamber'in izi üzerindeyim).

به فِعل ار قاصر اَفتادم ولی از رویِ صِدقِ دل

همیشه بوده ام کامل ز توفیقاتِ رحمانی

109. Her ne kadar hal, hareket ve davranışlarımda kusur işlesem de, gönülden gelen samimiyet ve Rahmân'ın inayetleri sayesinde her zaman kemâl üzere oldum.

دگر در خدمتِ مخدوم تقصیرم اگر هر چند

نَگُنْجَد در زمین و آسمان از بس فَراوانی

110. Bir diğeri ise şudur ki; **Mahdûm**'un (yani Molla Câmî'nin) hizmetinde (işlediğim) kusurlarım yere ve göğe sığmayacak kadar çok olsa da,

دُعایم از برایِ شه[43]ولیکن گوهرِ صدق و

فُزون شد در بهار از قطر هایِ ابرِ نیسانی

111. (Hüseyn-i Baykara) şahım için samimiyetle gönülden ettiğim dualarımın cevheri, bahar mevsiminde yağan Nîsan yağmurlarının damlalarından bile daha fazladır.

چه شه آن شه که نَتْوان گفت اندر طارَمِ رفعت

چو خورشیدش نشد ثانی که خورشیدش بُوَد بانی

[41] شرع : İran baskısında "شرح" şeklinde kayıtlıdır.
[42] فخر : İran baskısında "خفر" şeklinde kayıtlıdır.
[43] صدق و : İran ve Taşkent baskısında "صدق" şeklinde kayıtlıdır.

112. Bu öyle bir hükümdardır ki, onun tıpkı gök kubbe gibi olan yüce mertebesi (asla) anlatılamaz. O, ikincisi/eşi benzeri olmayan bir güneş gibidir; çünkü (o, bizatihi) kendi güneşinin kurucusudur, ışığı kendinden olan bir güneş gibidir.

گهِ کشورْسِتانی گوهرِ دُرجِ عُمَرْ شیخی

دمِ صاحبْ قرانی اَخترِ اَوجِ تیمورخانی

113. Ülke(lerin) fetihleri zamanında, (Timur'un oğlu, Bâbür'ün babası) **Ömer Şeyh**'in mücevher sandığındaki (en değerli) cevherdir; Sâhibkıranlık anında, Timur hanlığının doruğundaki en parlak yıldızdır.

ابوالغازی شهِ عالیِ گُهر سلطان حسین آمد

که آمد خان بن خان تا حریمِ یافث اُغلانی[44]

114. Hem Yüce soylu hükümdar hem de Ebülgazi lakaplı Sultan Hüseyin geldi. O, han oğlu han olup soyu (Hz. Nûh'un oğlu olup Türklerin soyunun geldiği) Yâfes'e dayanmaktadır.

خاقانی و شاهی[45] ز عِزّو مَکرمت تا یافتش

ز اِرثِ سلطنت تا آدمش خانی و قاآنی

115. İzzet ve keremden dolayı onun ulaştığı yer hakanlık ve şahlıktır/şahlığı ve hakanlığı ta Yâfes'e kadar ulaşır; saltanat mirası ve hanedanlığı ise Hz. Âdem'e kadar varır.

زهی از رویِ رِفعت پایهٔ پَسْتَت فلکْ قَدری

زهی از راهِ شوکت رتبهٔ ذاتت جهانبانی

116. Senin en düşük merteben felekten daha yücedir, ne güzel; ne muazzam bir haşmet ki, zatının derecesiyle cihanı yönetir.

ز انجم کثرتِ خَیْلت فزون از نسبتِ عقلی

ز گردون رفعتِ قدرت برون از حدِّ امکانی

117. Senin ordun, aklın alamayacağı şekilde yıldızlardan daha çoktur. Kudretinin yüceliği ise, felekten de öte imkân sınırlarını aşan bir seviyededir.

دَرکِ دقّتت مَغْزِ خِرد را مَیلِ مبهوتی[46] ز

نطقِ دِلکَشت ذِکرِ مَلک را رنگِ هذیانی[47] ز

118. Senin idrakinin derinliği ve inceliğini kavramaya çalışan akıl hayrete düşer. Gönül çekici sözlerinin karşısında meleklerin zikri ise sönük kalır.

بیِ سَنجیدنِ بَرِّ تو بودن کَفَّه گردون را

بُوَد دو نیمهٔ اَرْزن پوست را آیینِ میزانی

119. Senin yüceliğini ve büyüklüğünü tartmak için gökyüzü terazisinin kefesi kullanılsa, bu (gökyüzü terazisinin kefesi) sadece bir darı tanesinin iki yarım kabuğu kadar olur (yani senin yüceliğini ve büyüklüğünü tartmaya hiçbir ölçü aleti yetmez).

---

[44] یافث اُغلانی : İran baskısında "یا فسو علانی" şeklinde kayıtlıdır.
[45] یافتش : Taşkent baskısında "یافتش" şeklinde kayıtlıdır.
[46] ز : Taşkent ve İran baskısında "نه" şeklinde kayıtlıdır.
[47] ز : Taşkent ve İran baskısında "نه" şeklinde kayıtlıdır.

به نَزدِ رایِ پاکتْ هم بسی رَوشن شَوند از خود

به جِرمِ مَه رسد قیری به قُرصِ مِهر قطرانی

120. Senin temiz düşüncenin önünde, her şey kendiliğinden parlasa, yine de senden ışık alır. Ay, kendi cismi sebebiyle simsiyah olur; güneşin kursu ise zift gibi kararır.

چو بهرِ شمسهٔ خرگاهِ جاهت زرْ وَرق جویند

نیابد صفحهٔ خورشید آنجا قدرِ کَمْسانی

121. Eğer senin yüce makam ve mevki çadırının şemsesi için altın varak ararlarsa, o yerde bizzat güneşin kendisi bile en düşük değeri kazanamaz.

بوَد هر دَوره ای را چرخِ اعظم نقطهٔ مرکز

به قصرِ حشمتت چون گُسترند اَطباق سَلّانی[48]

122. Her devrin bir merkez noktası vardır; o devrin en büyük feleği, senin (dönemin merkez noktası olan o) haşmetli sarayının çevresinde dönen katmanlarını oraya yayar.

اَناری باشد از طاسِ فَواکِهْ بزمِ جاهت را

قضا گر جَوفِ گردونرا کند پُر لعلِ رمّانی

123. Eğer kader, göğün içini nar taneleri gibi kırmızı la'llerle doldurursa, bu, tıpkı senin ihtişamlı meclisinde bulunan meyve tepsisindeki bir nar gibi olur.

بُوَد چرخِ دگر باشد[49] چو دودِ آتشِ قهرت

شَرار آنجا به بَهرامی زُگال آنجا به کیوانی

124. Senin kahır ateşinin dumanı bile bir başka âlem olur. Orada Behrâm ancak bir kıvılcım, Keyvân ise sadece bir köz olur.

بُتان هر سو چو اَنجم اَنجمَش چون کِرمِ شبْ تاب است

چو گردد مِهرِ رایت مایلِ بزمِ شبستانی

125. Eğer senin yüceliğinin güneşi gece meclisine yönelirse, puta benzeyen güzeller her tarafta yıldız gibi görünür, ancak onların parıltısı da sadece bir ateş böceği kadardır.

نَفاذِ امر را چون بِشْکنی طرْفِ کُلَهْ نَبْود

قَدَر را غیر مأموری قضا را غیرِ هامانی[50]

126. Sen bir iş hakkında emir verdiğin zaman, hiç kimse külahı yana çeviremez (yani kimse o emre karşı duramaz); kader senin memurundur, kaza ise sadece bir **Haman**'dır.

نَعلِ کُهن اَفتد[51] ز خِنْکِ چرخ سیرت نیمه

سزد کاین کُهنَه گُنبد را کند طاقی و ایوانی

127. Eğer soğuk tabiatlı feleğin cilvesinden, eski bir nalın yarısı yere düşecek olsa; bu eski dünya kubbesinin onu kendisine bir kemer ve bir eyvan yapması uygundur.

---

[48] سلانی : Kâbil baskısında "شیلانی" şeklinde kayıtlıdır.
[49] قهرت : İran ve Taşkent baskısında "مِهرت" şeklinde kayıtlıdır.
[50] هامانی : Kâbil baskısında "حیرانی" şeklinde kayıtlıdır.
[51] سیرت نیمه : Kâbil baskısında "سیر همّتت", Taşkent baskısında "سیر همم" şeklinde kayıtlıdır.

شها مدحِ تو نَبْوَد حدِّ من زآن رو که هر الکن

رسول الله را گفتن نیارد نعتِ حسّانی

128. Ey şah! Seni övmek benim haddim değildir; çünkü bu (aslında) her kekemenin durumu gibidir. Nitekim **Hassân**'ın naati bile Resûlullah'ı tam anlamıyla ifade edememiştir.

ولیکن داشتم طبعْ آزمایی را هوس یک ره

که گویم چند بیتی مَوعظت در طَورِ خاقانی

129. Ancak bir kereliğine de olsa edebî yeteneğimi deneme arzusu duyduğum için **Hâkânî** tarzında birkaç öğüt verici beyit söyleyeyim dedim.

نمی دانستم آن تا در چه رنگم رو دِهد و اَکنون

رسید از مبدأِ فیض آنچه بِنْمودم سخن رانی

130. O işin yani övmenin bende nasıl tezahür edeceğini bilmiyordum; ancak şimdi ilahi lütuf kaynağından bana bir feyiz ulaştı ve söz/şiir söylemeye başladım.

مُسلسل زِ ابْتدایِ آفرینش تا بدین ساعت

سخن در یک قصیده راندم از رویِ سخن دانی

131. Yaratılışın başlangıcından bu ana kadar olan süreci, kesintisiz olarak bir kaside içerisinde, söz söylemeyi bilen bir şairin tarzında söyledim.

به هر بَیتش کِتابی دَرج کردم سر به سر حکمت

به هر یک دُرجْ پنهان ساختم صد گوهرِ کانی

132. (O kasidenin) her bir beytine, tamamı hikmetten ibaret olan bir kitap yerleştirdim. Her bir beytini, içine yüzlerce maden cevheri gizlenmiş bir mücevher kutusu hâline dönüştürdüm.

بیانِ حالِ خود ز انصاف کردم و انگه اَوصافش

بُوَد هم بَهره گیرد از توجّه هایِ وجدانی

133. (Önce) kendi hâlimi insaflı bir şekilde anlattım, sonra onun vasıflarını dile getirdim. Belki de böylece vicdanî bir tavır sergileyen birileri bu sözlerden faydalanır.

چنان بیدار کردم اهلِ عالم را ازین گلبانگ

که ناید خوابَشان تا حشر از اندوه و پژمانی

134. Bu gülbangımla/yüksek haykırışımla, dünya halkını öyle bir uyandırdım ki bundan sonra keder ve pişmanlıktan dolayı kıyamet gününe kadar onların gözlerine uyku girmez.

گمراهی[52] چو مَنهج شد نجاتِ خلق را از طی

نهادم نامِ منهاج النجات از لطفِ سبحانی

135. Bu (kaside), halkın (düştüğü) sapkınlık yolundan çıkıp kurtuluşa erişmesine bir yol/rehber olduğu için ben de Allah'ın lütfuyla ona ***Minhâcü'n-necât*** (Kurtuluş Yolu) adını verdim.

[52] طی : İran ve Taşkent baskısında "تِیهِ" şeklinde kayıtlıdır.

سخن هر چند جان پرور بوَد خاموشی اَولیتر

طریقِ اَولی ار داری نگه ساکت شَو ای فانی

136. Ey **Fânî**! Her ne kadar söz cana can katsa da, susmak daha hayırlıdır. Bundan dolayı eğer sen en hayırlı yolu izliyorsan sus!

همیشه تا که در عرضِ سخن گرچه بوَد قانع

مُمِل اَفتد ادا مقصود را اَفتد چو طولانی

137. Söz her zaman ne kadar doyurucu şekilde söylenirse söylensin, eğer uzarsa, usandırır ve maksada ulaşmayı engeller.

بوَد طولِ حیاتِ شاه چندانی که در عرضش

عطارد عاجز آید گر کند صد دَورِ کیوانی

138. Sultanın ömrü öyle uzun olsun ki onun süresi karşısında Utarid, Keyvân gibi yüz devir tamamlasa bile onun ömrü karşısında âciz kalsın!

Sonuç

Bu çalışmaya konu edilen ve "Sitte-i Zarûriye"nin beşinci kasidesi olan "Tuhfetü'n-necât/Minhâcü'n-necât", Hâkânî'nin İmâm Nâsıruddîn İbrâhîm için yazılan "tahkîk", "mev'ıza" ve "hikmet" konulu kasidesine tetebbu olarak ve Sultan Hüseyn-i Baykara methinde kaleme alınmıştır. Nevâyî'nin kasidesi de tıpkı Hâkânî'nin kasidesi gibi "tahkîk", "mev'ıza" ve "hikmet" konuludur. Ancak Hâkânî'nin kasidesi İmâm Nâsıruddîn İbrâhîm için ağıt içeren bir hüviyete bürünürken Nevâyî'nin kasidesi Sultan Hüseyin için övgü içeren bir hüviyete bürünür. Hâkânî'nin kasidesi 89 beyitken Nevâyî'nin kasidesi 138 beyittir.

Nevâyî'nin bu kasideyi ne zaman yazdığına dair beyitler içerisinde hususen ifade edilen bir tarih yoktur. Ancak şair, kasideye verdiği ismi 135. beyitte dile getirir ve 136. beyitte "Fânî" mahlasını kullanır. Şairin kendi ifadesine göre bu kasidenin her bir beyti, tamamı "hikmet"ten ibaret bir kitap veya içine yüzlerce maden mücevheri gizlenmiş bir mücevher kutusu gibidir. Nevâyî'nin Türkçe şiirlerinde görülen kudret ve yetkinlik, Farsça yazılan bu kasidede de kendini göstermektedir.

Kaynaklar | References

‘Afîfî, Doktor Rahîm (1372). *Ferheng-nâme-i şi‘rî*. Si cild, Tehrân.

Armutlu, S. (2022). Alî Şîr Nevâyî’nin Hâfız-ı Şîrâzî’nin gazellerine yazdığı “tetebbu’”lar üzerine düşünceler. A. Kartal & S. Eraslan (Ed.), *Türk Dilinin Başçısı Alî Şîr Nevâyî* -1 içinde (s. 95-115). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yayınları.

Atalay, M. (2022). Alî Şîr Nevâyî’nin Tuhfetü’l-efkâr adlı kasidesi. A. Kartal & S. Eraslan (Ed.), *Türk Dilinin Başçısı Alî Şîr Nevâyî*-1 içinde (s. 130-147). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yayınları.

Dehhudâ, A. E. (1373). *Lugat-nâme*. C. 14, Muessese-i İntişârât-i Çâp-i Dânişgâh-i Tehrân.

Enverî, H. (1382). *Ferheng-i bozurg-i sohen*. C. 8. Çâp-i devvom.

İbn Manzûr (1419). *Lisânu’l-‘Arab*. Beyrut: Dâru’l-ihyâ’i’t-turâsi’l-‘arabiyye.

Kartal, A. (2003). Alî Şîr Nevâî'nin Farsça Şiirleri. *Bilig,* 26, 147-180.

Kartal, A. & Eraslan, S. (2022a). Alî Şîr Nevâyî’nin Farsça kasideleri-I. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 6(2), s. 415-436. https://doi.org/10.34083/akaded.1151337

Kartal, A. ve Eraslan Kaleli, S. (2022b). Alî Şîr Nevâyî’nin Farsça kasideleri-II. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 6(4), 1102-1114. https://doi.org/10.34083/akaded.1204445

Kartal, A. ve Eraslan Kaleli, S. (2023a). Alî Şîr Nevâyî’nin Farsça kasideleri-III. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 7(1), 1-17. https://doi.org/10.34083/akaded.1268112

Kartal, A. ve Eraslan Kaleli, S. (2023b). Alî Şîr Nevâyî’nin Farsça kasideleri-IV. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 7(2), 773-789. https://doi.org/10.34083/akaded.1328009

Kartal, A. ve Eraslan Kaleli, S. (2023c). Alî Şîr Nevâyî’nin Farsça kasideleri-V. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 7(3), 1927-1960. https://doi.org/10.34083/akaded.1391440

Kartal, A. ve Eraslan Kaleli, S. (2024a). Alî Şîr Nevâyî’nin Farsça kasideleri-VI. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 8(2), 644-668. https://doi.org/10.34083/akaded.1507831

Kartal, A., & Eraslan Kaleli, S. (2024b). Alî Şîr Nevâyî’nin Farsça Kasideleri-VII. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 8(3), 1159-1184. https://doi.org/10.34083/akaded.1576016

Levend, Â. S. (1966). *Ali Şir Nevaî II. cilt Divanlar 4 Türkçe, I Farsça Divan*. Türk Dil Kurumu Yayınları.

Mu’în, Muhammed (1371). *Ferheng-i Fârsî*. Şeş cild, Çâp-i heştum, Çâphâne-i Sipihr.

Muhammed Pâdşâh (1346). *Ferheng-i muterâdifât ve ıstılâhât*. Çâp-i dovvom, Tehrân.

Mütercim Âsım (2014). *el-Okyânûsu’l-Basît fî Tercemeti’l-Kâmûsi’l-Muhît Kâmûsu’l-Muhît Tercümesi*. (Haz. Mustafa Koç; E. Tanrıverdi), 5. Cilt.

Nevâyî (1395). *Dîvân-i Emîr Nizâmüddîn Alî Şîr Nevâyî «Fânî»*. (be-tashîh-i Seyyid Abbâs Restâhîz-i Sânçârekî), Çâp-i evvel, İntişârât-i Emîrî.

Rafiddinov, S. & Tacıbayev, H. (2002-2003). *Mükemmel eserler toplamı: Farsça Divan*. 18-20. Ciltler, Özbekistan Fenler Akademisi Neşriyatı.

Seyyid Muhammed Alî Dâ’iyü’l-islâm (1362). *Ferheng-i nizâm*. çâp-i dovvom, 5 cild, Tehrân.

Steingass, F. (1975). *Persian-English dictionary*. Beirut: Librairie du Liban.